

VERLEG DE STROMEN

**Maak ruimte voor gemeenschappen als
serieuze partner van overheid en markt**

Inhoud

3

Duurzame Dinsdag in cijfers

4

1. Duurzame Dinsdag

10

2. Het perspectief van deze tijd

12

3. De impactwaarde van maatschappelijk initiatief in euro's

14

4. Trends maatschappelijk initiatief 2025

20

4.1 Economie dient de gemeenschap

24

4.2 Productie in eigen hand

30

4.3 De vonk van natuur springt over

32

4.4 Leven geven aan de zee

34

4.5 Drinkwater beschermen we zelf

36

4.6 We willen grip op data en AI

38

5. Wat is er nodig: Signalen uit de koffer

39

5.1 Verleg de beleidsaandacht

40

5.2 Verleg de geldstromen

46

5.3 Verleg de rechtsvormen

48

Bijlage - Inzendingen

50

Dankwoord + Partners Duurzame Dinsdag

Duurzame Dinsdag in cijfers

Het is voor de **27e keer** Duurzame Dinsdag

Er worden **3 duurzame lintjes** uitgereikt.

Op **2 september** neemt een bewindspersoon het koffertje in ontvangst namens het kabinet.

Alle inzendingen maken kans op een van de **3 prijzen van 10.000 euro** en een **publieksprijs van 5.000 euro**.

De koffer bevat **186 initiatieven**, dit trendrapport en de Impactrapportage Social Handprint

Meer dan **30** mensen met een brede blik op maatschappelijk initiatief en sociaal ondernemerschap heeft meegedacht en gewerkt aan het **Tendrapport**. Samen hebben zij zicht op duizenden initiatieven.

Kernwoorden uit koffer van 2025:

gemeenschapseconomie, bio-regionaal weven, klimaatempathie, mentale weerbaarheid, data soevereiniteit, lange termijn blik, grip, blauwe economie

Duurzame Dinsdag

Duurzame Dinsdag laat zien hoe vindingrijk en veerkrachtig de samenleving is. Er zijn naar schatting zo'n 30.000 maatschappelijke initiatieven in Nederland. Hieronder verstaan we initiatieven van mensen -pioniers of zelfdoeners- die uit zichzelf aan de slag gaan voor een meer duurzame, groene en sociale wereld. Ze hebben allerlei verschijningsvormen: burgerinitiatieven, sociale ondernemingen, startups en scale-ups, coöperaties, commons, eenlingen met veranderdrang in instituties, of gewoon groepen mensen die ergens warm voor lopen. Ze richten zich op vrijwel alle mogelijke onderwerpen. Wat ze gemeen hebben, is dat impact altijd voorop staat, en dat ze het op eigen kracht doen, zonder een 'gevestigde naam' achter zich. Deze bonte verzameling wordt ook wel de onderstroom genoemd. Voor hen zet Duurzame Dinsdag zich in.

Wat is Duurzame Dinsdag

[Duurzame Dinsdag](#) is de stemversterker van maatschappelijk initiatief. De missie is maatschappelijke initiatieven de ruimte te geven om impact te maken, door te luisteren naar wat er nodig is en dat in gang te zetten. Gedurende het jaar worden werkbezoeken naar initiatieven georganiseerd voor ambtenaren en politici. Er worden bijeenkomsten georganiseerd met en voor initiatieven rond diverse thema's. Duurzame Dinsdag wordt benaderd door financiers, onderzoekers, journalisten en ambtenaren. Als je in de koffer zit, dan ben je zichtbaar en vindbaar, dan [gebeurt er wat](#).

Centraal staat het event op de eerste dinsdag van september, Prinsjesdag van het klimaat. Er is een parallel met die andere Prinsjesdag: het vindt plaats in het gebouw van de Tweede kamer, er wordt een Troonrede uitgesproken, er wordt een koffertje met initiatieven en hun duiding aangeboden aan het kabinet, er worden duurzame lintjes opgespeld en prijzen verdeeld.

Duurzame Dinsdag wordt georganiseerd door een informeel samenwerkingsverband van organisaties. Het wordt mede mogelijk gemaakt door een groot aantal partners, waaronder voormalig prijswinnaars. Deze staan achterin dit rapport.

Op het event van Duurzame Dinsdag 2 september 2025 neemt demissionair minister van Klimaat en Groene Groei, Sophie Hermans het Duurzame Dinsdag koffertje in ontvangst. Er zitten 186 initiatieven in de koffer, dit Trendrapport en de Impactrapportage Social Handprint. De Duurzame Troonrede wordt uitgesproken door Jessica den Outer van [Stichting Rechten van de Natuur](#). Drie mensen met een bijzondere staat van dienst krijgen een duurzaam lintje: Martine Postma (oprichter [Repair Café International](#)), Geert van der Veer (onder meer oprichter [Herenboeren](#)) en Wouter van Noort (journalistschrijver voor een betere toekomst). Zeven initiatieven zijn genomineerd voor een van de vier prijzen: [Happy Times Media](#), [Rift](#), [Grassa](#), [SeaO2](#), [Luci & Chris van Meijer Technologies](#), [Mijn Buurtje](#) en [Lenteland](#).

Het trendrapport 2025

Deze zeventiende editie van het trendrapport is tot stand gekomen met medewerking van bijna tweehonderd initiatiefnemers die zich aanmeldten bij Duurzame Dinsdag (zie bijlage 1). Daarnaast werkten meer dan dertig mensen mee uit de hoek van fondsen en ondersteunings-organisaties en onderzoek, met goed zicht op initiatieven en hun signalen. Hun namen staan genoemd in het dankwoord.

Nieuw is, dat we dit jaar ook de maatschappelijke waarde van initiatieven uit de samenleving inzichtelijk maken via het platform van [Social Handprint](#). Dit is een wetenschappelijk gevalideerde methode om de waarde van initiatieven op Brede Welvaart te kwantificeren. Een samenvatting van het onderzoek staat in hoofdstuk 3 van het trendrapport. Het hele onderzoeksrapport is als aparte bijlage te lezen.

Happy Times Media, Happy Hub

[Happy Times Media](#) richt zich op jongeren die zich zorgen maken over de toekomst en zich vaak machteloos voelen. Happy Times geeft hoop. Met een gedrukt magazine, een wekelijkse radioshow en content op sociale media zet Happy Times positieve verhalen, praktische oplossingen en inspirerende rolmodellen rond klimaat en duurzaamheid in de spotlights. In 2025 breidt het platform uit met een app, challenges, tips en een community.

Luci & Chris

Natuurbranden worden een steeds groter probleem. [Luci & Chris](#) zijn AI gedreven oplossingen. Luci helpt bos- en landbeheerders voorspellen waar, wanneer en waarom een natuurbrand kan ontstaan, zodat deze voorkomen kan worden. Chris ondersteunt bij de bestrijding van natuurbranden. Dronebeelden worden in bijna real-time samengevoegd tot een googlemaps-achtige kaart om automatisch hotspots te detecteren, GPS-coördinaten vast te stellen en brandlijnen te tekenen voor een gedetailleerde brandkaart.

Samenwerking tussen initiatief, overheid en politiek – een succesverhaal

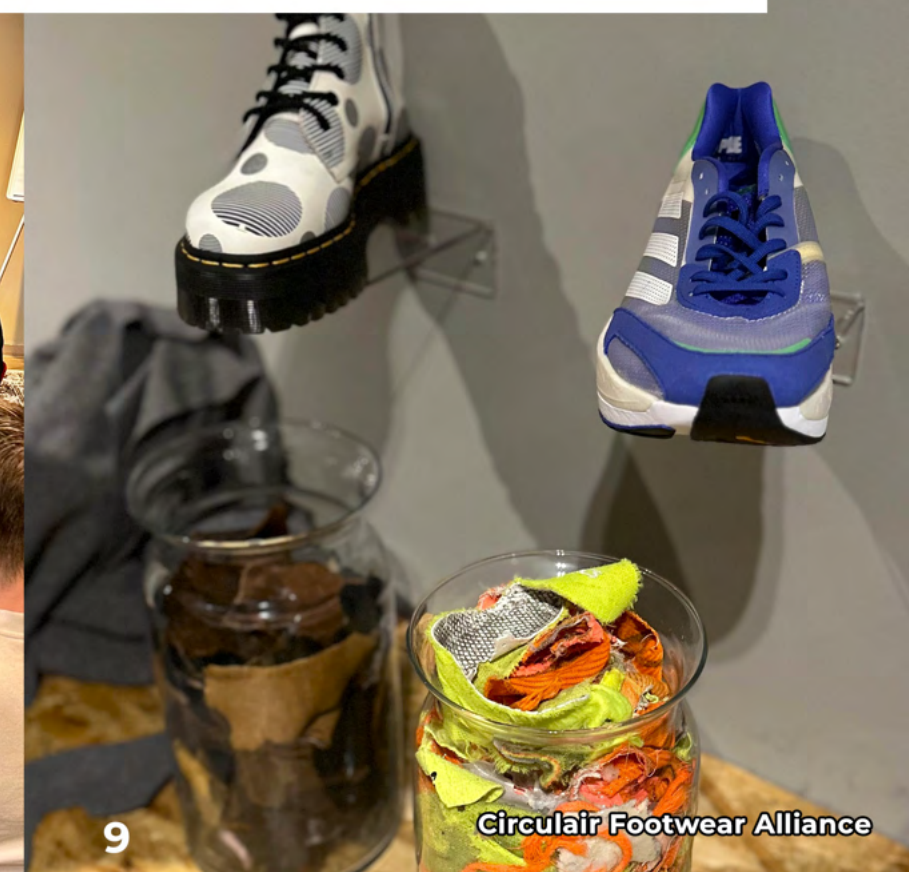
Duurzame Dinsdag werkt aan betere samenwerking tussen initiatieven en overheid. Dit zijn natuurlijke **bondgenoten**. Ze gaan voor dezelfde missie, zonder winst oogmerk en hebben elkaar hard nodig. Daarnaast brengt Duurzame Dinsdag initiatiefnemers in contact met politici. Deze 'bloedgroepen' treffen elkaar zelden, terwijl initiatieven – als koplopers en systeemvernieuwers – zoveel kunnen toevoegen aan de visie van de politiek.

Een voorbeeld van **verweving** door Duurzame Dinsdag: Er zaten vorig jaar opmerkelijk veel innovaties rond waterbesparing in de koffer. Ondanks alarmsignalen, neemt het drinkwatergebruik toe. Drinkwaterbedrijven meer laten pompen, is niet de (enige) oplossing. Ondanks de urgentie, komen besparingsinnovaties niet lekker uit de startblokken. Er staan regels in de weg. Duurzame Dinsdag organiseerde daarom een werkbezoek voor Kamerleden en ambtenaren in Houten, waar zij uitleg kregen van vijf verschillende initiatiefnemers met innovatieve oplossingen voor waterverspilling, waterberging en drinkwaterproductie: [Drop2Drink \(D2D Water Solutions\)](#), [Just Nimbus](#), [Fieldfactors](#), [Hydraloop](#), [Biocompact](#) en [Raintanks](#).

Het bezoek leidde tot een **unieke samenwerking** en afstemming tussen initiatief, overheid en politiek. Door deze afstemming komen de oplossingen voor het gezamenlijke probleem dichterbij. Het gevolg is dat er nu een meetprogramma in de maak is, specifiek voor decentrale zuivering van regenwater. Een mijlpaal. Het maakt de weg vrij voor opschaling van deze innovatie naar collectieve installaties, zoals bedrijfspanden, appartementen en hotels. Bovendien is door deze samenwerking duidelijk geworden dat gezuiverd regenwater ook mag worden toegepast bij verhuur van woningen, dus bijvoorbeeld in vakantieparken. Dat geeft de doorgroei van deze Nederlandse startups een flinke boost en maakt dat we ook op andere, meer decentrale manieren in onze drinkwatervoorziening kunnen gaan voorzien.

"Duurzame Dinsdag heeft ons dichterbij de politiek gebracht en geholpen grijze gebieden voor onze innovatie in de wet en regelgeving te kaderen. Duurzame Dinsdag bood een neutrale verbinding tussen bedrijf en overheid. Door samenwerking te faciliteren konden we samen impact maken." **Jeroen Renders van D2D Water Solutions**

Het perspectief van deze tijd

In de motivatie van initiatiefnemers klinken dit jaar vaak de woorden ‘grip houden’ door. De mondiale ontwikkelingen zijn zwaar en groot. Velen voelen machteloosheid. Maatschappelijke initiatieven geven handelingsperspectief. Door aan de slag te gaan, krijg je het gevoel dat je meer grip hebt op de situatie. Je werkt samen aan iets goeds, je bent deel van een groep, iedereen gelijk, dat in zichzelf maakt al gelukkig en geeft hoop én een gevoel van grip.

Weven van verbindingen

Dit past bij een ander geluid, namelijk dat mensen nadrukkelijker de behoefte voelen zich te verbinden met de eigen plek, de eigen leefomgeving. Dit wordt geduid als herstel van contact, met mensen onderling, met de plek waar je leeft, met de grond en het voedsel dat daar wordt geteeld, met andere aardbewoners, de natuur en de planeet. Dit weven van verbindingen is de basis van gemeenschapskracht.

Inheemse culturen kennen dit, ze leven ermee. Op internationale platforms heet het [Bioregional Weaving](#) – het verbinden van mensen en initiatieven die zorg dragen voor hun eigen regio. Zonder centrale regie, zonder opgelegde structuur, maar met een gedeelde intentie, als draden die samen een sterk en prachtig tapijt vormen. De draden werken als mycelium, niet alleen verbindend, maar ook voedend. Het zijn de draden van een oneindig complex ecosysteem, waarin alles van elkaar afhankelijk is en verbonden is.

“Weven is een stap voorbij het netwerken. Netwerken is plannen, doelgericht verbinden, bouwen aan iets meetbaars. Weven daarentegen is lossier, intuïtiever. Het is het toestaan van toevallige ontmoetingen, het volgen van synchroniciteit. Weven is niet het knopen van zakelijke contacten, maar het vervlechten van intenties en dromen.” **Henry Mentink, [Veerhuis for the earth](#)**

Veiligheid en weerbaarheid

Dit jaar is er ook veel aandacht voor veiligheid en weerbaarheid. Hiervoor worden nu grote bedragen vrijgemaakt volgens de NAVO-norm. Initiatieven zorgen ook voor veiligheid, maar op een andere manier. Binnen initiatieven kijken mensen naar elkaar om en treffen elkaar in ontmoetingsplekken in wijk en buurt. Mensen voelen zich hierdoor gekend en als er iets is, weten ze elkaar te vinden. In tijden van nood is dit vangnet belangrijker dan een noodpakket. Initiatieven dragen als vanzelf bij aan maatschappelijke weerbaarheid. Het verleggen van een deel van de bovengenoemde geldstroom naar gemeenschapsinitiatieven lijkt een logische keus.

“Wetenschappelijk onderzoek wijst uit dat gebruikers van [mijnbuurtje.nl](#) gemiddeld 60% meer ontmoetingen in hun eigen buurt hebben.”

[Mijnbuurtje.nl](#)

“Clothing Loop gaat niet alleen over ruilen van kleding, het gaat ook over creëren van communities: een deelnemer leert gemiddeld 3 nieuwe mensen kennen door deelname en 26% zegt zich meer verbonden te voelen met de buurt.” [Clothing Loop](#)

Voorzorgcirkels

Dit zijn netwerken van 10 tot 15 mensen in een buurt, die elkaar op verschillende manieren ondersteunen. Ze spreken af dat ze voor elkaar klaarstaan en stemmen af hoe ze elkaar kunnen helpen. Dit doen ze vrijwillig, maar met een serieuze inzet. Het gaat om zorgzaamheid, ondersteuning, hulp en tegengaan van eenzaamheid, uit 'voorzorg'. Een eenvoudige manier om te bouwen aan een zorgzamere samenleving. Het landelijk netwerk van bewonersinitiatieven op het gebied van welzijn, wonen en zorg, [Nederland Zorgt Voor Elkaar](#) helpt startende cirkels op weg.

Het onzichtbare zichtbaar maken

Op de voorkant van dit trendrapport staat een prachtige foto. Het lijkt een ijsberg maar schijn bedriegt. Het is een stuk plastic afval, gefotografeerd precies zoals het buiten is gevonden. Plastic, zwerfafval dat overal ligt en dat zo'n onderdeel van de omgeving is geworden, dat het bijna niet meer opvalt. Met de fotoserie [Guilty Trashures](#) wil fotografe Feli Hansen het onzichtbare zichtbaar maken, zodat het niet meer te negeren is.

Verleg de stromen

Ook de groeiende onderstroom is niet meer te negeren en vraagt een plek op het speelveld, tussen overheid en markt. Om daar te komen is het nodig om het speelveld opnieuw te ordenen. Dit gaat een niveau dieper dan werkafspraken maken. Het gaat om de basale intentie om plaats te maken voor de onderstroom en zeggenschap en middelen anders te verdelen. De tijd is rijp om de stromen te verleggen.

De impactwaarde van maatschappelijk initiatief in euro's

Maatschappelijke initiatieven creëren voor miljarden euro's aan waarde. Aangenomen dat Nederland zeker 30 duizend maatschappelijke initiatieven telt, staat de totaal gerealiseerde waarde minimaal gelijk aan 4,6 miljard euro. Stop je 1 euro in een maatschappelijk initiatief, dan levert dat 2,7 euro aan maatschappelijke waarde op. Dit is de berekening die wordt gemaakt door de [Social Handprint](#).

Social handprint

Met de Social Handprint brengen initiatieven hun positieve bijdrage aan de 17 Sustainable Development Goals in beeld. De methode is wetenschappelijk gevalideerd. De impact op deze sociale en ecologische thema's wordt op die manier niet alleen uitgedrukt in activiteiten, maar ook vertaald naar een impactwaarde in euro's. Dit bedrag weerspiegelt indicatief wat initiatiefnemers de samenleving opleveren (of besparen).

Voor deze editie van het trendrapport van Duurzame Dinsdag is er gekeken naar de totale maatschappelijke waarde die de bij de Social Handprint aangemelde initiatieven in 2024 vertegenwoordigen. Daarvan is een aparte rapportage gemaakt die als [bijlage](#) bij het trendrapport is te lezen.

Voor de duidelijkheid, het gaat dus (deels) om andere initiatieven dan die in de koffer van Duurzame Dinsdag 2025. Van de 3.500 organisaties op het Social Handprint platform zijn er 420 geselecteerd die impact first zijn, dat wil zeggen primair maatschappelijke impact nastreven en hun impact over het jaar 2024 in kaart hebben gebracht. Op deze groep is de impactmeting uitgevoerd.

Meervoudige waardencreatie onderbouwd

Hoewel veel impact first organisaties zich in hun missie vaak primair richten op één of twee thema's, zien we dat ze in de meeste gevallen een veel bredere waarde creëren. Gemiddeld droeg elke organisatie in 2024 bij aan acht van de zeventien SDG's. De drie grootste SDG's zijn samen goed voor ruim 40% van de totale impact: SDG 1 Geen armoede (12%), SDG 3 Goede gezondheid en welzijn (22%) en SDG 11 Duurzame Steden en Gemeenschappen (11%). Uit de afbeelding blijkt dat alle onderzochte maatschappelijke initiatieven gezamenlijk bijdragen aan alle 17 SDG's. Maatschappelijke waardencreatie krijgt hiermee een gefundeerde onderbouwing.

*"Sociale ondernemers en initiatieven creëren minimaal 4,6 miljard euro aan maatschappelijke waarde" **Social Handprint***

Kenmerken van de onderzochte organisaties met de Social Handprint

51% maatschappelijk / burgerinitiatief
26% maatschappelijke instelling/ NGO
16% sociaal ondernemer
7% goed doel.

Vaak gaat men er van uit dat impact first organisaties op vrijwilligerswerk draaien. Dat klopt deels. Bij een doorsnee impact first organisatie waren 25 vrijwilligers en 1 betaalde medewerker betrokken. Bij iets minder dan 40% van de organisaties waren helemaal geen betaalde medewerkers betrokken. Daarbij is het wel zo dat betaalde medewerkers gemiddeld veel meer uren actief zijn dan vrijwilligers. De totale arbeid wordt bij initiatieven voor 64% verzet door vrijwilligers, bij sociale ondernemingen is dit slechts 14%.

Maatschappelijke initiatieven creëren miljarden euro's aan maatschappelijke waarde

Gezamenlijk realiseerden de 420 organisaties in 2024 een maatschappelijke waarde die gelijk staat aan 215 miljoen euro. Een doorsnee organisatie leverde 150.000 euro aan impact. De gemiddelde impact ligt met 512.000 euro veel hoger. Dit laat zien dat er een grote spreiding is aan impactwaarde. Niemand weet precies hoeveel organisaties en initiatieven er zijn in Nederland. Maar we weten wel dat de onderzochte 420 organisaties slechts een klein deel vertegenwoordigen. Dit voorjaar hebben Jan Rotmans en Manon van Leeuwen het initiatief [De Onderstroom](#) gelanceerd, om de beweging van alle organisaties, initiatieven en mensen in kaart te brengen die van onderop antwoorden geven op de uitdagingen van deze tijd. Het getal van 10.000 initiatieven in Nederland circuleert online al meerdere jaren. Wij verwachten dat het inmiddels een veelvoud hiervan zal zijn. Aangenomen dat Nederland zeker 30 duizend van dit soort organisaties telt, staat de totaal gerealiseerde waarde van maatschappelijke initiatieven minimaal gelijk aan 4,6 miljard euro.

Investeren in maatschappelijke initiatieven loont!

De impactratio is de verhouding tussen de totale middelen die organisaties jaarlijks hebben en de maatschappelijke waarde die ze jaarlijks voor de samenleving leveren. Voor iedere geïnvesteerde euro maakt een impact first organisatie €1,60 aan maatschappelijke impact. De impactratio is met 1:2,7 het hoogst onder maatschappelijke initiatieven.

*"Elke geïnvesteerde euro in een maatschappelijk initiatief levert 2,70 euro aan maatschappelijke waarde op" **Social Handprint***

Trends maatschappelijk initiatief 2025

Wat zeggen de 186 initiatieven die de koffer zitten? Welke ontwikkelingen dienen zich aan? In dit hoofdstuk worden de inzendingen van een afstandje beschouwd. We noemen het 'trends', als we verwachten dat het ontwikkelingen zijn, die niet zomaar meer weggaan.

Digitale dorpspleinen

Data soevereiniteit

Grip

Lange termijn blik

Intersoortelijke solidariteit

Civiele weerbaarheid

Klimaatempathie

Gemeenschapseconomie

Oceaangeletterdheid

Blue economy

Bioregional weaving

Nieuwe woorden

We beschrijven de trends vanuit het perspectief van de initiatieven en gebruiken zoveel mogelijk hún woorden. Deze taal schuurt een beetje. Innovatie komt met nieuwe begrippen en die klinken soms vreemd. Systemen houden deze nieuwe woorden graag op afstand. In dit Trendrapport kiezen we bewust voor 'initiatieven-taal', omdat we de essentie van de initiatieven zo veel mogelijk heel willen laten.

Maatschappelijk initiatief verenigt zich

Dit jaar valt duidelijk op dat initiatieven zich verenigen en gaan samenwerken. Zo is dit jaar de Nederlandse Vereniging Circulaire Economie ([NVCE](#)) opgericht. [De Regeneratiekaart](#) en [We Are The Regeneration](#) bieden overzicht van honderden regeneratieve voedselinitiatieven. Er is een telers-coöperatie voor vezelproducenten in de bouw, de [T-CAP](#), die kracht bundelt voor meer leveringszekerheid. Bij [WeAll](#) Nederland verzamelen zich steeds meer initiatieven die zich bezig houden met een economie ten dienste van het leven.

Het [Kennisplatform Collectieve Kracht](#) kreeg dit jaar een grote financiële impuls om burgercollectieven te versterken en de samenwerking met overheden verbeteren. De [We Doen Het Samen Coalitie](#) is een steeds belangrijker samenwerkingsverband, dat stem geeft aan vele honderden gemeenschappen richting politiek en beleid. De [Klimaatweek](#) bundelt initiatiefkracht in november. De [Top van Onderop](#) ging dit jaar ook de provincies in. En er is dit jaar veel aandacht voor gemeenschaps-democratie, met een nieuw kennisknooppunt voor initiatieven en overheden de [Lokale Democratie Coalitie](#). Veel bundeling van kracht dus. Maatschappelijke initiatieven worden hierdoor beter gezien en gehoord.

KolenkitKoks

De Kolenkitbuurt in Amsterdam zit vol talent. Talent achter gesloten deuren, veilig thuis in de keuken of aan tafel met familie of vrienden, dat niet de ruimte krijgt om zich te ontplooien op de arbeidsmarkt. Structurele ongelijkheden belemmeren het vermogen om een eigen bedrijf te starten. [Kolenkitkoks](#) staat voor gelijke kansen en ondersteunt culinair talent op weg naar een eigen onderneming in food door middel van training, praktijkervaring en netwerkopbouw.

Grassa haalt eiwit uit gras, een ander perspectief voor landbouw

[Grassa](#) haalt eiwit uit gras. Dit eiwit is een lokaal alternatief voor soja en geschikt als voedsel voor mensen. Koeien eten het bijproduct van dit proces. Ze maken er dezelfde hoeveelheid melk mee, maar met veel minder stikstof/fosfaat uitstoot en een lagere CO2 footprint. De melkveehouder produceert duurzamere melk, wordt plantaardig eiwit producent en kan met een extra verdienmodel de eiwit transitie omarmen. Met 20% van het Nederlandse grasareaal verwerkt, is er geen mest overschot meer. Deze techniek geeft de boer meer kracht, wat ten koste gaat van het verdienmodel van bestaande ketenpartners, en vooral dat vertraagt de ontwikkeling.

NOWOS Batterijzorg

[NOWOS](#) is een Nederlands sociaal bedrijf dat zich inzet voor de circulaire economie van lithium-ion batterijen, vooral van e-bikes, scooters en andere micromobiliteitstoepassingen. Door batterijen een tweede leven te geven, vermindert het bedrijf afval en verlengt het de levensduur van waardevolle materialen. Met reparatiehubs in Nederland, Frankrijk en het VK, bedient NOWOS grote Europese klanten. In 2024 verwerkte het 310.000 kg aan batterijen, waarvan meer dan 80% succesvol werd hersteld.

Krachtvrouwen

Amina Hussen en meer dan honderd andere vrouwen uit het Oude Westen in Rotterdam zetten zich zeven dagen per week in om kinderen en kwetsbare buurtbewoners meer grip te geven op hun eigen leven. De [Krachtvrouwen](#) ondersteunen bij sociale en maatschappelijke problemen zoals armoede, taalachterstand, eenzaamheid en isolement. Ze doorbreken culturele en maatschappelijke taboes en bemiddeling bij conflicten thuis of met instanties. Er zijn meer dan 100 Krachtvrouwen en 25 buurtmoeders actief vanuit alle ethniciteiten.

Trends van 2025

1. Economie dient de gemeenschap

2. Productie in eigen hand

3. De vonk van natuur springt over

4. Leven geven aan de zee

5. Drinkwater beschermen we zelf

6. We willen grip op data en AI

Economie dient de gemeenschap

Gemeenschapseconomie is niet een woord van initiatiefnemers zelf, maar is een opkomende term van onderzoekers en beleidsmakers. Het gaat over een ander economisch systeem, dan de commerciële economie. In de gemeenschapseconomie staat het welzijn van de gemeenschap centraal, het gaat dus over meer dan geld. Het is gebaseerd op gedeelde verantwoordelijkheid, gedeeld eigendom, samenwerking en gezamenlijke besluitvorming. De economie van gemeenschappen wordt zichtbaar in woongemeenschappen, energiegemeenschappen, gemeenschappelijke voedselvoorziening en gemeenschappelijke zorg en dan vaak ook in combinaties.

Woongemeenschappen

Collectief wonen, collectief particulier opdrachtgeverschap, [CrowdBuilding](#), [Erfdelen](#), de nieuwe vormen van wonen en bouwen nemen in aantal en variatie toe. Er wordt wel gesproken van 'derde bouwstroom', naast traditionele woningbouwcorporaties en projectontwikkelaars. Mensen nemen het heft in eigen hand.

[De Nieuwe Meent](#) in Amsterdam is een wooncoöperatie nieuwe stijl, die volledig is georganiseerd rondom de principes van de commons. In hun eigen woorden: "Huizen zijn er om in te wonen, niet om winst mee te maken". Inwoners van Vledder hebben zelf een woonzorgcentrum gerealiseerd waar inwoners van het dorp en omstreken kunnen verblijven. De [Borgstee](#) bestaat uit koop- en huurappartementen. Daarnaast zijn er logeerruimten voor een kortdurend verblijf. In hun eigen woorden: "Het is fijn wonen in De Borgstee en je blijft daar dorpsgenoot". [Het 8ste Werk](#) in Kampen stelt het erf open voor mensen die dat nodig hebben. Mensen mogen op adem komen en maximaal anderhalf jaar wonen in een van de acht appartementen, zonder afhankelijk te worden van dure zorgindicaties of persoonsgebonden budgetten. In hun eigen woorden: "Terugkeer naar het noaberschap, waarbij mensen omzien naar elkaar en er zijn voor de ander."

[De Hub Veerkrachtige Gemeenschappen](#) onderschrijft gemeenschapskracht als fundament achter weerbaarheid. De hub gaat duurzame (woon)gemeenschappen in Nederland en later ook daarbuiten helpen om veerkrachtiger te worden om polycrisis problemen, zoals klimaatverandering, aan te kunnen. Ze putten daarbij uit hun eigen praktijkervaring met het ontwikkelen van ecodorpen. Er zijn nog veel meer voorbeelden van nieuwe woongemeenschappen, deze trend is niet meer te stoppen.

Energiegemeenschappen

Met het aannemen van de Wet op collectie warmte hebben energiecoöperaties zeer recent een eigen status gekregen als gemeenschappen naast markt en overheid. Dat is bijzonder. Er is veel in beweging over hoe we onze toekomstige energievoorziening gaan regelen. Gemeenschappen gaan hier een nadrukkelijker rol in spelen. Dat is ook te zien in Denemarken, waar tachtig procent van alle warmtenetten door burgercollectieven is georganiseerd.

Kenmerkend voor energiegemeenschappen is dat ze de faciliteiten collectief in eigendom nemen en de 'winst' in de community delen. Ook hier raakt het aan de economie. Er wordt volop gepioneerd en beleidsaandacht voor deze energiegemeenschappen en collectieve warmtenetten stijgt, omdat we zien dat daar een sleutel ligt voor de energievraagstukken van nu. Er wordt onderzocht of ze meer kunnen bijdragen aan het in balans brengen van het energiesysteem en het tegengaan van netcongestie.

FlexCitizen

In de wijk Sporenburg in Amsterdam werken tachtig huishoudens samen in de energiegemeenschap [FlexCitizen](#). Met slimme meters en een app kunnen de bewoners hun gedrag afstemmen op het energie-aanbod in de wijk. Het doel is, zorgen dat de energie die is opgewekt in de wijk beter wordt benut. Door energie te delen en gebruik aan te passen aan beschikbaarheid, blijft de energieprijs laag en wordt netcongestie verminderd. Ook andere wijken in Nederland gaan FlexCitizen toepassen.

Warm Westerkwartier

Energiecoöperatie [Warm Westerkwartier](#) in Culemborg wil een warmtenet realiseren dat volledig in handen is van de bewoners. Het warmtenet is gebaseerd op warmte uit een effluent leiding, die van de rioolwaterzuivering langs de buurt naar de Lek loopt, alwaar het wordt geloosd. Het water is jaarrond gemiddeld 10-15 graden. Verkennend onderzoek laat zien dat hiermee 500 woningen kunnen worden verwarmd en 70% van de bewoners staat er nu al positief tegenover.

"Kleinschalige warmtenetten in beheer en eigendom van bewoners dienen volledige steun te krijgen bij het terugdringen van de onrendabele top, omdat als iedereen een eigen warmtepomp neemt de maatschappelijke kosten daarvan een veelvoud zullen zijn." **Warm Westerkwartier**

Voedselgemeenschappen

Mensen willen meer betrokken zijn bij waar hun eten vandaan komt. Ze willen voedsel dat is geteeld met respect voor de aarde en betalen een eerlijke prijs. Dit zijn voedselgemeenschappen. Mensen zijn in coöperatief verband mede-eigenaar en hebben zeggenschap. Deze ontwikkeling is niet nieuw, maar neemt dit jaar serieuze vorm aan en organiseert zich ook beter. Daardoor wordt het makkelijker om kennis te delen en punten te agenderen bij politiek en beleid. Denk aan de [Herenboeren](#), [Lenteland-boerderijen](#), [Netwerk Voedselbosbouw](#), [CSA Netwerk Nederland](#).

Lenteland ontwikkelt boerderijen van de toekomst, van 5 tot 25 hectare groot, waarvan mensen mede-eigenaar kunnen worden in coöperatief verband. Er zijn op dit moment zeven Lenteland-boerderijen, waaronder ['t Gagel](#), en er wordt gezocht naar meer locaties. Andere voorbeelden van gemeenschapsboerderijen zijn [Gelukkige Groentes](#), [Burgerboerderij de Patrijs](#) en [De Biesterhof](#). De potentie van regeneratieve gemeenschapslandbouw en voedselbosbouw is groot.

"Doordat wij een nieuwe boerderij starten, lopen wij continu tegen bestemmingsplannen en beleid aan gericht op het 'oude' systeem. We horen heel vaak van ambtenaren: 'Ja, wat jullie willen is ook precies wat wij willen, maar het mag niet.'" [De Biesterhof](#)

Productie in eigen hand

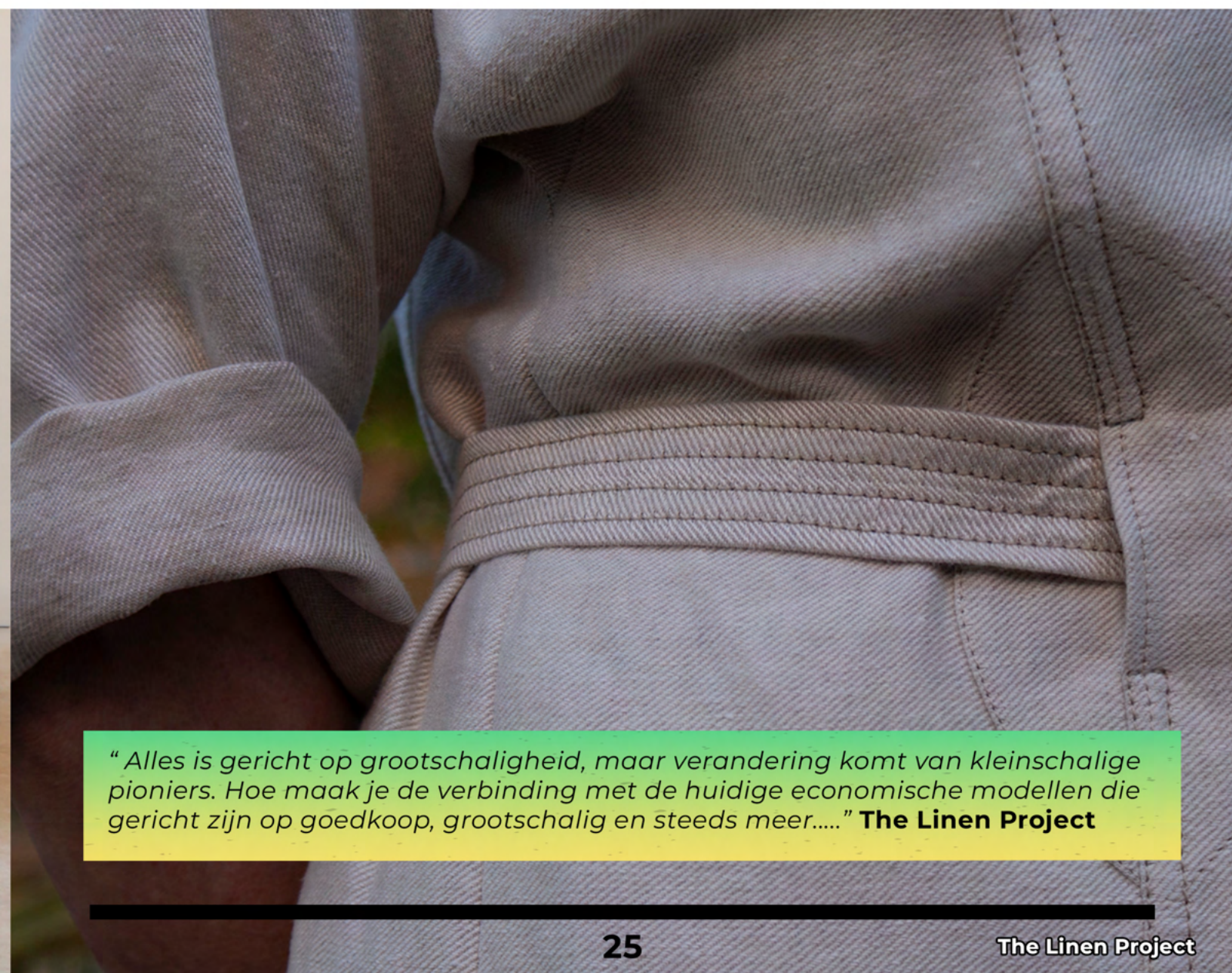
Al een aantal jaren zien we meer duurzame producten van Nederlandse bodem en groeiende aandacht voor korte ketens. De motivatie lag daarbij vooral op duurzaamheid. Dichtbij huis kan je de productievoorwaarden in de hand houden en maken de producten minder reiskilometers. Dit jaar komt daar nadrukkelijk een argument bij. Lokale productie maakt ons meer onafhankelijk. We zien de beweging naar lokaal produceren op allerlei onderwerpen, met name textiel, interieur en biobased (bouw)materialen.

Textiel en interieur

[The Linen Project](#) onderzoekt hoe een productieketen voor lokaal geteeld linnen in de 21e eeuw vorm kan krijgen, zowel industrieel als handmatig. Onderzocht wordt hoe de linnenketen model kan staan voor een nieuw economisch systeem, dat niet langer draait om financiële groei, maar om waarden als gezamenlijkheid, gelijkwaardigheid, zorg, nabijheid, wederkerigheid en waardering voor alle betrokken partners.

Er is een groeiende aandacht voor ambachtelijke skills van de nieuwe makers en reparateurs van kleding, zoals bij [United Repair Centre](#), [Bomb Atelier](#) en [Fiswear](#) en van circulaire meubels, zoals van [CooLoo](#) en van [Kairos. RepareerSimpel](#) is een nieuw platform om reparatieservices voor iedereen toegankelijk, transparant en betaalbaar te maken.

Ook minder kopen van textiel, kleding en meubels krijgt aandacht. De pioniers wijzen ons de weg naar ruilen en repareren en 'genoeg hebben'. [Just Enough](#) zegt: "Genoeg hebben is een bevrijding, in plaats van dat het voelt als een beperking." Het zijn waardevolle initiatieven, die echter geen verdienmodel hebben en dus lastig kunnen overleven. Hierdoor missen we sociale innovatie.

"Alles is gericht op grootschaligheid, maar verandering komt van kleinschalige pioniers. Hoe maak je de verbinding met de huidige economische modellen die gericht zijn op goedkoop, grootschalig en steeds meer....." The Linen Project

The Linen Project - Eduard van Wijk

Bomb Atelier

100% Made in NL

The Linen Project

"Het creëren van betekenisvolle mode in de toekomst is alleen mogelijk als we bereid zijn om nieuwe productiemethoden uit te proberen, en verder te kijken dan we gewend zijn."

Brightfiber

"Brightfiber kan jaarlijks tot 2,5 miljoen kilo afgedankt textiel verwerken. Als Nederland écht werk wil maken van de circulaire economie, moet circulair textiel prioriteit krijgen. Dit is geen kostenpost, maar een strategische kans. Circulair textiel biedt concrete mogelijkheden voor economische ontwikkeling binnen onze eigen landsgrenzen."

Zeefier

"We winnen kleur uit zeewier van boeren, industrieën en aangespoeld materiaal en transformeren het in een duurzame grondstof voor textielverf."

Kairos

"In Nederland wordt jaarlijks 80 miljoen kilo aan zitbanken afgevoerd als restafval en verbrand en 99% van de banken wordt geproduceerd door lijm en nieten. Onze meubels zijn lokaal gemaakt, circulair, en gaan een leven lang mee."

ZOEM.bike

"We bouwen elektrische bakfietsen voor kinderopvang, bouw en stadslogistiek. We produceren helemaal lokaal, met partners zoals sociale werkplaatsen, zeilmakerijen en metaalbedrijven. Daarmee besparen we ±250 kg CO₂ per fiets ten opzichte van import en het levert werkgelegenheid op."

Van Hier:

"We verwerken natuurlijke reststromen en vezelteelten naar hoogwaardige, natuurlijke plaatmaterialen -de FytoPanel- voor interieur en bouw. De schakel tussen boer en bouwer."

Bomb the Brand

"Wij transformeren restmaterialen uit de meubelindustrie tot unieke mode en accessoires. We stimuleren mensen om zelf aan de slag te gaan met naailessen, workshops en ons boek. Wat je zelf maakt, gooi je niet weg!"

Releaf®

"Avantium maakt revolutionair bioplastic onder de naam Releaf® van planten en restromen uit land- en bosbouw en textiel."

Bio-circulaire economie: vezelgewassen voor bouw en isolatie

Er is veel gaande rondom biobased bouwen en isoleren. Als we alle hellende daken in Nederland isoleren met stro in plaats van glaswol, steenwol of pur, dan slaan we vele tonnen CO2 op. Want stro neemt meer CO2 op dan bos. Het is bovendien gezonder en houdt de warmte langer buiten zodat we minder koeling nodig hebben. Stro wordt lokaal geteeld en versterkt de korte keten. [Isoleer Bewust](#) is de Stro Inblaascoalitie gestart om het inblazen van stro als isolatie op te schalen. [Kies biobased](#) en [VDZprojecten](#) hebben veel praktijkkennis en helpen bouwer en particulier met biobased bouwen en isoleren.

Het telen van snelgroeiende gewassen biedt kansen voor boeren en bouwers. Er zijn veel voorbeelden: de [lisdodde-deal](#) ontwikkelt een korte, lokale keten rond biobased isolatiemateriaal, met boeren, verwerkers, aannemers en woningcorporaties. En er zijn biobased plaatmaterialen van [Sam-panels](#) en de fytopanelen van VanHier. VanHier is bezig met opschalen en automatiseren. [VanHier](#) bewijst dat het mogelijk is: een businessmodel als circulair bedrijf binnen een bestaande, conservatieve branche. Maar wat zou dit makkelijker kunnen gaan als er meer funding beschikbaar zou zijn.

Kies Biobased

Op naar woningen die bestand zijn tegen hitte-stress en schimmel, op naar woningen die gezond en comfortabel isoleren: [Kies biobased](#)! De stichting deelt kennis en maakt daarmee overstappen naar gezond en natuurlijk materiaal makkelijker. Je kunt biobased isolatiemateriaal voelen in het Eco-paviljoen. Op een platform vind je alle informatie, waaronder een lijst met biobased leveranciers. Ook zijn er opleidingen voor aannemers, energiecoaches, en voor MBO's die hun studenten specifiek opleiden voor het toepassen van biobased materialen in isolatie- en renovatieprojecten.

De hout- en biobased bouwsector is klaar om in drie jaar de volledige woonopgave in te vullen, zo blijkt uit onderzoek van het [Vernieuwersnetwerk Biobased Bouwen](#) en consorten. [Building Balance](#) initieert en ondersteunt ketens van land tot pand, en geeft handen en voeten aan de Nationale Aanpak Biobased Bouwen. Het is een breed samenwerkingsverband met overheid en relevante partners uit verschillende ketens.

Er begint zich een grootschalige verandering af te tekenen. Hout- en biobased bouwen is in lijn met onze eigen klimaatdoelen, met Europese doelen en met internationale ontwikkelingen. Wel is het nodig dat er wordt geïnvesteerd in koplopers van primaire en secundaire verwerkers van de vezels, in de fase van startup naar scale-up. Er zijn nog nauwelijks primaire verwerkers (hakselaars van vezels, er wordt uitgeweken naar België), en secundaire verwerkers (plaatmateriaal e.d.) komen niet in aanmerking voor financiering via de huidige kanalen, terwijl ze een zeer belangrijke schakel zijn in de keten.

Krimppp

Ondernemers en starters vinden in dit doe- en ontwikkelcentrum voor biobased materialen apparatuur en kennis om biobased materialen te maken en te testen. Je gaat zelf aan de slag, maar komt je komt er ook collega-ondernemers tegen en kennishouders van hogescholen en universiteiten. Zo worden voorlopers verder geholpen zonder opnieuw het wiel te hoeven uitvinden. [Krimppp](#) richt zich vooral op materiaalontwikkeling voor verpakkingen en bouwmaterialen, en dus ook op de landbouwsector waar vezels en andere grondstoffen geteeld worden.

De vonk van natuur springt over

Natuur is niet meer iets voor erbij. Het besef dringt door dat we niet zonder natuur kunnen, dat we er onlosmakelijk mee zijn verbonden. Niet voor niets dat rechten van natuur de snelst groeiende juridische beweging is van de 21e eeuw en dat velen zich inzetten voor en in de natuur.

“Nederland lijkt tegen natuur als je de politiek moet geloven. Maar onderzoek van Wageningen toonde echter aan dat een derde van de Nederlanders zich inzet voor natuur.” **Renske Visscher** [IVN](#)

“In onze buurt in Oosterbeek, met 600 huishoudens, hebben we gezamenlijk besloten om de Knautiabij te adopteren en met zijn allen een lint van bij-vriendelijke planten aan te leggen.” **De Groene Stek**

Grond vrijkopen voor natuur

[Buur maakt Natuur](#) koopt landbouwgrond en zet deze om in natuur, passend bij de historie van de plek. Om dit te financieren, verkoopt de stichting certificaten aan burgers en bedrijven. De inrichting gebeurt in samenspraak met buurtbewoners. De aangekochte terreinen worden door vrijwilligers onderhouden en zijn toegankelijk voor wandelaars. Ook via het startende Buying Back the Planet kunnen mensen samen grond kopen in Europese landen (daar is de grondprijs lager dan in Nederland) om deze duurzaam te beheren en door te geven aan toekomstige generaties.

Natuur en gezondheid

De heilzame werking van natuur geeft een andere kijk op gezondheid. Het concept [Natuur op Recept](#) krijgt steeds meer aandacht, ook internationaal. Het is een initiatief om professionals in zorg en welzijn te stimuleren om hun patiënten en cliënten vaker te adviseren om de natuur op te zoeken. Enkele landen, waaronder Schotland, zijn Natuur op Recept aan het opnemen in de gezondheidszorg. In Nederland zijn we nog niet zo ver, maar dat is wel de ambitie van stichting Nature For Health, samen met partner IVN. Het onderwerp landt ook bij zorgverzekeraars. CZ zorgverzekeraar verwijst bijvoorbeeld in haar inkoopbeleid naar goede voorbeelden op dit gebied zoals de Groene GGZ. En op de website van het RIVM staat het [dossier Natuur](#) met in de zorg toepasbare praktijkvoorbeelden hoe natuur de gezondheid bevordert. Andere voorbeelden van cross overs tussen natuur en gezondheid, zijn [het Weelde Bos](#), een nieuw voedselbos gecombineerd met jeugdhulp en [Natuurzorg](#), waar mensen met een psychische kwetsbaarheid werken in natuurgebieden.

Onze omgang met wilde dieren

Het begrip inter-soortelijke solidariteit, oftewel de relatie tussen dieren en mensen, krijgt meer aandacht. Er ontstaan ZOOP's, ondernemersvormen, waarbij de belangen van het niet-menselijke leven actief worden vertegenwoordigd in de besluitvorming. En Bear at work, helpt ons toe te werken naar duurzame samenlevingsrelaties met wilde dieren. Dit is actueel nu de wolf de woonwijk binnenloopt.

PiX Life

[PiXLife Nature Xperience](#) nodigt mensen uit om de natuur op een verrassende en interactieve manier te beleven. Gelegen op de Brouwersdam, midden in één van de rijkste natuurgebieden van Nederland: de Delta. Op deze unieke plek biedt PiXLife een scala aan activiteiten: van natuurfotografie en vogelobservatie tot inspirerende excursies, creatieve cursussen en zakelijke bijeenkomsten midden in de natuur.

Leven geven aan de zee

De blauwe economie (of 'blue economy') is een verzamelnaam voor economische activiteiten gerelateerd aan de zee en de kust, zowel nieuw en innovatief als traditioneel. Deze economische activiteiten helpen tegelijkertijd het leven in de oceaan te herstellen en zijn regeneratief.

Herstel van zee-ecosystemen

Een wereldwijde beweging van initiatieven werkt volgens dit principe: in de visserij, toerisme, zee-landbouw, hernieuwbare energie en biotechnologie. Er zijn diverse internationale samenwerkingsverbanden en een Europese [Green Deal](#). Nederlandse initiatieven zijn er volop. [Zeefier](#) haalt textielverf uit zeewier. [Bese-elements](#) werkt aan herstel van ecosystemen in de zee en kust, door biobased riffen aan te leggen. [Monkeys by the Sea](#), maakt visvrije voedingsmiddelen met onder meer alg-olie en gezuiverd zeewater en [SeaO2](#) verwijdert op een grootschalige CO₂ via de oceaan.

SeaO2

[SeaO2](#) werkt aan grootschalige CO₂ verwijdering via de oceaan zonder schade aan het ecosysteem. De oceanen slaan een kwart van alle CO₂-uitstoot op. Als je dit uit het zeewater haalt, haalt de zee weer net zoveel CO₂ uit de lucht. Dat is het basisprincipe achter SeaO2. Door dit proces te versnellen, zonder chemicaliën of schade aan ecosystemen, maakt SeaO2 negatieve emissies op gigaton-schaal mogelijk. De afgevangen CO₂ kan veilig worden opgeslagen of hergebruikt, bijvoorbeeld in bouwmaterialen.

Monkeys by the Sea

[Monkeys by the Sea](#) start met de Vrolijke Vis Vrijdag (VVF) campagne. Deze campagne claimt de vrijdag als dé dag om visvrij te leven. Ze promoten "Oceaan geletterdheid", want we weten veel te weinig van de zee, wat ze voor ons betekent, wat haar bedreigt en beschermt. Monkeys by the Sea verleidt consumenten, horeca & bedrijven met een smakelijk alternatief.

Drinkwater beschermen we zelf

Klimaatverandering zet onze drinkwatervoorziening op scherp. Initiatieven roepen steeds harder: maak werk van de watertransitie en maak deze net zo belangrijk als de energietransitie.

Dit signaal werd vorig jaar al gegeven. Zij pleiten voor meer besparing en voor decentrale oplossingen, náást centrale oplossingen (meer oppompen). Er zijn veel initiatieven rondom wateropslag, zoals in de tuinmeubels, van [Blue Beez](#) en in de bouw-modules en geluidschermen van [SunnyRain solutions](#). Diverse initiatieven beperken het drinkwatergebruik. De [Aquatimer](#) helpt je minder lang onder de douche te staan. En met de [Hydraloop Upfall shower](#), kan je zonder comfortverlies 80 procent energie en water zuiniger douchen. De recente samenwerking van Hydraloop met marktleider [Hansgrohe](#) gaat ongetwijfeld leiden tot meer waterrecycling binnenshuis.

De techniek is er. Maar de aanschaf van dit soort innovaties is prijzig en verdient zich niet terug zolang drinkwater nog zo goedkoop is. Het is wachten op een stimulans vanuit de overheid (zoals bij energiebesparing en -opwek), waardoor dit soort innovaties meer wind in de zeilen krijgen.

4.6

We willen grip op data en AI

Waar staat de data van onze digitale diensten? Wie heeft er toegang toe? Hebben we daar zeggenschap over? Onder welk recht valt dit? Deze vragen werden dit jaar actueler door internationale ontwikkelingen. Ook initiatiefnemers stellen kritische vragen.

Data soevereiniteit

Niemand die precies weet hoe AI de wereld aan het veranderen is. Dat het gebruik ervan een enorme impact heeft op energie- en watergebruik staat buiten kijf. [Just Enough](#) geeft zicht op ontluisterende cijfers. Alleen al het dagelijkse gebruik van ChatGPT wereldwijd kost naar schatting ruim 1 TWh per jaar, evenveel als het stroomverbruik van zo'n 400.000 huishoudens. En om alle servers koel te houden, is meer dan 2 miljard liter water nodig. De Wereldbank schat dat in het mondiale zuiden tussen de 150 en 430 miljoen mensen onder twijfelachtige arbeidsomstandigheden digitale werkzaamheden verrichten om AI draaiende te houden. En als het gaat om data soevereiniteit: veel AI diensten zijn (nog) gratis, wat gebeurt er met alle gegevens en informatie?

De duurzaamheidsbeweging zet AI in voor slimme toepassingen. Zo zet [Materiom](#), AI in om de ontwikkeling en toepassing van biobased materialen te stimuleren. Meior Technologies is een start-up die met algoritmes en AI, [Luci & Chris](#), natuurbranden in voorstadia opspoort en helpt te voorkomen.

Data als onbekende vervuiler

Elke onnodige e-mail, die niet wordt opgeslagen of verstuurd, bespaart 2,3 liter CO₂. Elk gigabyte minder in de Cloud scheelt elk jaar 379 liter CO₂. Datagebruik is een sluipmoordenaar, een zeer grote bron van CO₂ uitstoot, groter dan de luchtvaart. [Data als onbekende vervuiler](#) heeft een installatie gebouwd, die de gevolgen van datagebruik voor organisaties zichtbaar maakt en handvatten geeft ter beperking. Hiermee worden mensen meer bewust, waardoor hopelijk het gedrag verandert.

RIFT's Iron Fuel Technology maakt schoon, circulair ijzerbrandstof

[Iron Fuel Technology](#) maakt emissievrije industriële warmte mogelijk, zonder afhankelijkheid van fossiele brandstoffen. Bij verbranding van ijzerpoeder ontstaat schone warmte voor industriële processen. Het enige restproduct is roest – geen CO₂ – en van die roest wordt weer nieuwe ijzerbrandstof gemaakt. Zo is er een volledig circulair systeem. Deze ontwikkeling zou sneller kunnen gaan, als wet- en regelgeving zou aansluiten bij innovatieve brandstoffen zoals ijzer.

Wat is er nodig: Signalen uit de koffer

Jaarlijks vragen we initiatiefnemers wat hen belemmert en wat ze nodig hebben. Dat begint bij de erkenning van hun specifieke – rand voorwaardelijke - rol in de transitie. Zonder initiatieven gaan we niet door de (transitie)bocht. Grootschalige veranderingen beginnen met betekenisvolle stapjes, small wins. Zijn die stappen te groot, dan komt er gedoe. Maatschappelijke initiatieven zijn die stapjes.

Het begint dus bij de intentie om initiatieven in positie te brengen, om hen ertussen te laten komen, zodat ze kunnen bijdragen aan de transitie. Als die intentie er is, dan verleggen we de stromen en volgt de rest vanzelf. De signalen van dit jaar zijn:

1. Verleg de beleidsaandacht
2. Verleg de geldstromen
3. Verleg de rechtsvormen

Verleg de beleidsaandacht

Koplopers

Maatschappelijke initiatieven zijn koplopers. Als de overheid koploper-informatie gebruikt bij de voorbereiding van nieuw beleid, helpt zij initiatieven vooruit. Bij ieder beleidsvoornemen zou dan de eerste vraag zijn: Wat doet de samenleving al (ongevraagd) op dit terrein? Door 'wat al beweegt' te versterken - en van die ervaringen te leren - komen overheidsdoelen sneller dichterbij en wordt wederzijds vertrouwen versterkt.

Responsief werken

Voor de samenwerking met maatschappelijke initiatieven heeft de overheid nog geen 'procedures'. Die zijn er wel voor samenwerking met de markt (raamcontracten, aanbestedingsprocedures, tenders, staatssteunregels, etc.). Deze afspraken passen niet op maatschappelijke initiatieven, waardoor er geen gelijk speelveld is. Deze infrastructuur voor samenwerking met de gemeenschap moet nog worden gemaakt, zowel op lokaal, provinciaal als landelijk niveau. Dit is deel van 'responsief werken'. Goed voorbeeld hiervan is in Amsterdam waar een [Kamer van Commons](#) in voorbereiding is. Er zijn daarvoor meerdere beleidsinstrumenten ontwikkeld voor méér lokale regie en een sterke collectieve sector.

Opgroeiruimte

Dit spel van verlegde beleidsaandacht en verlegde werkafspraken vraagt om opgroeiruimte, de fysieke en mentale ruimte om naar elkaar toe te groeien, naar andere onderlinge verhoudingen tussen overheid, initiatieven en markt. En om het delen van deze kennis en ervaringen tussen met name overheden onderling.

Verleg de geldstromen

De financiering van maatschappelijk initiatief moet zorgvuldig en structureel worden geregeld door overheid, financiers en betrokkenen. Niet met een platte pot met geld, maar met een serie maatregelen die ervoor zorgt, dat initiatieven de financiële ruimte hebben om te kunnen floreren en mee kunnen delen in het geld dat rondgaat in de systemen. Initiatieven worden zelden gefinancierd door beleidsgeld, maar meestal door een aparte geldstroom, waardoor ze buiten het zicht van beleid blijven. Financiële ruimte ontstaat door dit soort maatregelen:

- Geef gemeenschappen voorrang bij aanbestedingen inkopen;
- Financier integraal en tegen eerlijke prijzen;
- Financier ook de initiatieven die geen (sluitend) verdienmodel kunnen hebben;
- Faciliteer de beschikbaarheid van grond voor voedselgemeenschappen.

Geef gemeenschappen voorrang bij aanbesteding en inkoop

Vaak passen maatschappelijke initiatieven niet in aanbestedingsregels, waardoor ze het verliezen van commerciële aanbieders. Dat zagen we bij de [FIXbrigade Amsterdam](#), die het aflegde tegen commerciële aanbieder, die feitelijk een ander (enkelvoudig) product aanbood. Aanbesteden is lang niet altijd nodig. Hierover moet snel meer geleerd worden bij alle overheidslagen.

Voor experimenten en innovaties is vaak wel subsidie te vinden. Maar vervolgens moeten de innovaties de markt op, liefst met de overheid als launching customer. Door inkoopkracht in te zetten als beleidsmaatregel, kan de overheid veel meer verschil maken.

Financier integraal en kijk naar alle toegevoegde waarde

Momenteel is de meeste financiering gebonden aan thema-hokjes, waar initiatieven maar deels inpassen. Juist de integraliteit is in zichzelf van meerwaarde en dient financierbaar te zijn. Bovendien richten financiers zich vaak op het nieuwe, de innovaties, en niet op doorgroei en bestendiging, waardoor innovaties het toch niet redden. Daarnaast dient de financieringsstroom te worden verlegd van 'vooral technische innovaties en productontwikkeling' naar 'óók sociale ecologische waarden'.

Als je de toegevoegde waarde en de verborgen kosten van producten en diensten meeweegt in de prijs spreek je van true pricing. Hier wordt jaren over gepraat. Er staat een generatie Nederlandse duurzame ondernemers klaar, die internationaal in koploperpositie kunnen worden gezet als we hier op in gaan zetten. Zij zullen regulier ondernemers inspireren en verleiden om te volgen. Dit is groene groei.

Financier ook initiatieven die geen (sluitend) verdienmodel kunnen hebben

Dit zijn initiatieven die bijdragen aan minder consumeren, repareren, delen, ruilen en zwerfvuil ruimen. Deze zijn cruciaal voor de transitie, maar juist zij hebben geen 'gewoon' business model.

Faciliteer de beschikbaarheid van grond voor voedselgemeenschappen

Grond is steeds meer onbetaalbaar geworden voor maatschappelijke (voedsel)initiatieven. Hier is wel wat aan te doen. Door met de betrokkenen aan tafel te gaan, kunnen mogelijkheden worden uitgewerkt, zoals fiscale voordelen voor stoppende boeren die grond willen overdragen aan agro-ecologische boeren en nog veel meer.

"Breek de voedselketen open, stuur aan op natuur-inclusieve teelt en geef meer ruimte in aanbestedingscontracten voor beginnende partijen." **Nimble**

"Hoe verdien je aan een trui die niet is gekocht? Mensen verleiden om niet te kopen en afvalloos te leven hééft geen verdienmodel. We zijn een belangrijke schakel in de transitie naar afval-vrij, maar worden niet vergoed voor de impact die we maken." **Zero Waste Nederland**

"Grootste knelpunt is de financiële continuïteit. We draaien al jaren op tijdelijke subsidies en projectfinanciering van gemeente en fondsen. Goede projecten moeten stoppen, terwijl we zulke goede ideeën hebben voor vervolg." **Buitenwacht**

"Wij zouden enorm geholpen zijn met het ontwikkelen van een sterker financieel (ver)dienmodel dat niet alleen de euro's telt, maar ook de sociale en ecologische waarde die we in de wijk realiseren. Onze activiteiten betekenen veel voor de gemeenschap, maar die inzet wordt lang niet altijd financieel erkend. Structurele financiering en het zichtbaar maken van onze impact blijven grote uitdagingen." **DeBlauweWij(k)Economie**

"We hebben de gemeente Rotterdam het afgelopen jaar meer dan 250.000 euro bespaard op uitkeringskosten. Sociaal rendement (SROI) zou niet alleen van sociale ondernemers gevraagd moeten worden, maar ook van overheden zelf: investeer in impact, niet alleen in de laagste prijs. Zo maken we samen écht verschil."

Lunch Bunch

"Reparatie wordt vaak verward met recycling, terwijl het meer milieu-impact heeft. Er is behoefte aan financiële prikkels en duidelijke beleidsmaatregelen die reparatie stimuleren, zodat reparatie de standaard wordt in duurzaam batterijbeheer." **Nowos Batterijzorg**

"De bottleneck: er zijn amper private investeerders (VC / private equity) die in Nederlandse productiebedrijven investeren in de pre-seed en seed rondes. Ook banken zijn geen optie. ROM's doen pas mee vanaf Serie A investering (vanaf 1 miljoen euro)"

VanHier

"We konden profiteren van innovatiesubsidies uit het Groeifonds SolarNL van de overheid. Maar de overheid koopt zelf nog steeds goedkope Chinese zonnepanelen." **Solarge**

“Het grootste knelpunt is dat we als duurzame en lokale producent geen enkel fiscaal of beleidsvoordeel hebben ten opzichte van vervuilende importfietsen uit China. Sterker nog: onze concurrenten profiteren van lage productiekosten, importsubsidies en fiscale regelingen, terwijl wij hogere lasten dragen voor het doen van “het juiste”. Dat belemmert onze groei, terwijl de vraag stijgt. We zoeken hulp bij het zichtbaar maken van deze scheve situatie, bij beleidsmakers én het grote publiek – en ruimte in regelgeving die lokale, veilige en schone productie écht beloont. We willen in contact komen met experts op het gebied van duurzame mobiliteit, fiscale wetgeving en inkoopbeleid van overheden. Denk aan beleidsadviseurs van IenW, EZK en Financiën, maar ook aan economen, juristen en bankadviseurs die lokale productie wél als toekomstbestendig zien. Investeerders die duurzaamheid boven korte termijnkosten zetten zijn hard nodig” [ZOEM Bike](#)

Verleg de rechtsvormen

We hebben in Nederland geen passende rechtsvormen voor maatschappelijke ondernemers. We kennen BV's, stichtingen en coöperaties. In andere landen, zoals Engeland en Duitsland, zijn er wel meer rechtsvormen voor not for profit ondernemingen, waarvoor ook andere regels gelden. Het feit dat impactondernemers niet kunnen kiezen voor een meer passende vorm, hindert hen onder meer bij het vinden van financiering. Kort door de bocht gezegd: BV's worden met winst geassocieerd en stichtingen met gebrek aan ondernemerschap. Een voorstel voor invoering van de [BVm](#) ligt al tijden stil. Er zijn in Nederland meer dan honderd [rentmeester-vennootschappen](#). Een vorm waarbij de zeggenschap bij rentmeesters zonder financieel belang ligt en winst primair de missie van de onderneming dient. Maar de procedure is een lastige door knellende wetgeving. Een [motie](#) om dit model toegankelijker te maken is aangenomen, dat vraagt om vervolgstappen.

Gore Tengels

Op de kade van de oude Rotterdamse Schiehaven bouwt een groep jonge Rotterdammers aan een tuin met alles wat eetbaar is. In een stad waar groen schaars is, en voedsel anoniem in de supermarkt ligt, komen [Gore Tengels](#) samen om te klussen, scheppen, zaaien, koken, vlammen in de modder en bier te drinken bij het vuur. Doel? 600 m² tuin midden in de stad en 200 actieve Tengels. Daarna? Tijd voor tuin twee. Of drie.... De uitdaging: hoe bouwen we een stevig, schaalbaar community- en verdienmodel zónder de kracht van laagdrempeligheid, vrijwillige betrokkenheid en informeel eigenaarschap te verliezen, juist dat maakt Gore Tengels zo succesvol onder jonge Rotterdammers.

Bijlage - Alle inzendingen van de koffer van 2025

Hieronder staan de inzendingen op alfabetische volgorde. Een korte toelichting is te vinden in het [overzicht](#) op de website van Duurzame Dinsdag.

Afkoppelen hemelwater	Opvangen van regenwater bij woningen
Alles Kan Café	Met elkaar upcyclen van restmaterialen
Aquatimer	Douchetimer met waterstop
Atelier Revive	Duurzame keycords te huur
Avontuur Dichtbij	Reisaanbod dichtbij huis
BabyLoop	Verhuur van babyspullen
BESE-elements	Ecosysteem herstel in water
Best in Bed	Koala hug duurzaam dekbed
Bijenlint voor de knautiabij	600 huishoudens bevorderen leefmilieu Knautiabij in de wijk
Billie Wonder	Esthetisch aantrekkelijk, hygiënisch en gebruiksvriendelijk luier-systeem
Blue-Beez	Circulaire regenwateropslag bouw module
Bomb Atelier	Upcyclen textiel en DIY
Boost voor Gelderse klimaatcoaches 2025	Meer aanbod van klimaatgesprekken
Boslicht: van snoeihout tot lichtpunt	Mensen met psychische kwetsbaarheid werken in natuur en upcyclen snoeihout
Brightfiber Textiles	Circulair textiel van lokale reststromen zonder verf, chemicaliën of water
Brushkeeper	Professionele verfkwast, geschikt voor acryl en alkyd, die vanzelf schoon wordt
Bundel.it	Goedkope en groener inkopen voor kantoren
Burgerboerderij de Patrijs	Regulier melkveebedrijf omgevormd naar een natuurinclusief gemengd bedrijf
Buurtenergie groepsmeter	Individuele energiemeters in een groep koppelen
Buying Back the Planet	Samen landbouw- en natuurgrond in Europese landen kopen voor de Aarde
Campagnebureau Mumster	Mediacampagnes gericht op systeemverandering
Circle4Change	Cirkel in 9 Europese landen met initiatieven van onderop die natuur verrijken
Circulair maaien van natuurgronden	Maaisel op eigen landbouwgrond composteren
Clothing Loop	Ruilcirkels van kleding
Coffee bags Re-Imagined	Upcyclen koffiezakken
Comfort Cabin	Prefab biobased kern voor conceptwoningen
Cooloo	Circulaire en biobased materialen voor meubels en bouw
CSO as a Service	Tools die CSO-functie vergemakkelijken
Dappr	Pleisters van plasticvrije bamboestof
Data als onbekende vervuiler	Tool om gebruik van data te verlagen
Database Fietslogistiek.nl	Database met good practices voor uitstootvrije stadslogistiek
De Biesterhof	Regeneratieve gemeenschapsboerderij
De Blauwe Batterij	Schone vorm van energieopslag voor huishoudens
De Buitenwacht	Gemeenschapsinitiatief voor en door de wijk
De Mannenschuur Start Ups	Gemeenschapsinitiatief voor en door mannen
De Soel bloemrijk	Bewonersinitiatief voor meer biodiversiteit in de wijk
De Thuiswinkel.org Duurzaamheidscertificering	Duurzaamheidsstandaard voor de e-commercesector
De Tuin van de Toekomst	Klimaatbestendige biodiverse theetuin
De VoedselHub Nijmegen	Lokaal gered voedsel verdelen onder sociale keukens
De Water Transitie	Klimaatbestendig watersysteem
DeBlauweWij(k)Economie	Circulaire en inclusieve wijk
Deconcern	Tool voor opsporen van Zeer Zorgwekkende Stoffen
Digitaal Dorpsplein®	E-commerce platform dat lokale ondernemers en burgers verbindt
Duurzame toekomst voor de Redichemse Waard	Gebiedsontwikkeling van onderop
Ecologische beleeftuin Moordhuizen	Duurzame en biodiverse tuin
EcoPark Gendt	Biodivers dorpspark, met beleven en voedselverbouw
ECOPOLITAN Circular Fashion Magazine	Magazine over duurzame en circulaire mode
Eco-Schools Nederland	Wereldwijde beweging van duurzaamheid in het onderwijs
Een tuinkas voor meneer Racheed	Samen een moestuinkas kopen
Eiwit uit gras: Grassa	Technologie om eiwit uit gras te halen
Energie bespaar kastjes	Kastjes waar mensen energiebespaarmiddelen uit kunnen halen of kunnen ruilen
Erfdelen	Sociaal, duurzaam en kleinschalige woonprojecten op voormalige boerenerven
FairBike Lease Plan	Low-budget Swapfiets-concept voor mensen in armoede
FairChain WorkForce	Uitbesteden financiële processen aan hoogopgeleide professionals elders
Fiets Fix	Vergeten fietsen repareren, opknappen en een nieuw leven geven
Fietskoeriers verbinden	Fietskoeriers geven aandacht aan eenzame stadsgenoten
FinBuddy	Financiële stress verminderen met preventieve systeemoplossingen
Fiswear	Sweaters ontwerpen met mensen met afstand tot arbeidsmarkt
FlexCitizen	Samen met de wijk energieopwekking en -gebruik in balans brengen
FLOX Flowers	Zakelijk duurzame kunstbloemen abonnement
Food for Skin	Skincare van reststromen uit de tuinbouw
FytoPanel	Biobased vezelplaat van Nederlandse bodem voor interieur en bouw
Geef versteende voortuinen een Make-over	Versteende voortuinen van sociale huurwoningen vergroenen
Gelukkige Groentes	Natuur inclusieve voedseltuinen bij iedere stad of dorp
Gezond Natuur Wandelen	Wandelen met mantelzorgers in combinatie met iets doen voor natuur
Gezondheid als sleutel tot transitie	Visualiseren van relatie tussen duurzaamheid en gezondheid
Gore Tengels	Een eetbare stadstuin aangelegd en onderhouden door jongeren
Green Gear Alliance	Circulair maken van werkkleding, werkschoenen en andere beschermingsmiddelen
Green Lantern	PI-Pop [hybride] fietsen zonder lithiumbatterij
Groentjessoep	Voedseleducatie basisschool voor gezonde leefstijl
Grootschalige voedselbossen	In 2030 minimaal 1000 hectares rendabele voedselbossen op landbouwgrond
Happy Times Media, Happy Hub	Magazine voor positief klimaatnieuws
Heerlijk van Hier	Voedselmanifest voor lokaal, duurzaam en betaalbaar voedsel
Het 8ste Werk	Bewoners delen hun erf met andere mensen die beschutting nodig hebben
Het Broeinest	Campus voor innovatieve projecten van MBO, HBO en WO studenten
Het Conceptenhuis	Platform dat bewezen effectieve tools voor het sociaal domein herbruikbaar maakt
Het Groene Land	Woonpioniers voor duurzaam, inclusief en zorgzaam wonen
Het Klimaatexamen	Een examen met informatievoorziening over klimaat waarvoor je altijd slaagt
Het NI-Businessmodel	Alternatief bedrijfsmodel geïnspireerd op natuurlijke ecosystemen
Het Weelde Bos	Voedselbos in combinatie met jeugdzorg
Hub Veerkrachtige Gemeenschappen	Leerplek voor duurzame gemeenschappen in Nederland en Europa
Hydraaloo Upfall Shower	Circulaire douche met 80% minder douchewater- en energieverbruik
Ice Botanicals	Kraanwater verrijken met regeneratief geteelde kruiden
Inclusieve fietsparkeervoorziening	Meer fietsparkeerplekken voor aangepaste fietsen dichtbij gebouwen

Junior Global Goals	Junior Global Goals op basisscholen samen met Schooldag van de Duurzaamheid
Kairos	Duurzame en circulaire meubels
Kansen laten liggen	Pleidooi voor meer dood hout in openbaar groen voor biodiversiteit
Kies Biobased	Ecopaviljoen, kennisplatform en opleidingen voor biobased bouwen
Kleine Windmolen bouw en ingebruikname	Bewoners bouwen samen een kleine windmolen
Klimaatbestendige beken in Brummen	Aanpassen naar klimaatadaptief watersysteem door burgers, boeren en overheden
Klimaatempathie	Combinatie van wetenschap, verbeelding en empathie om polarisatie te doorbreken
Koop Niks Nieuws Challenge	Een challenge waaraan duizenden mensen meedoen om een jaar lang niks nieuws te kopen
Krachtvrouwen	Krachtvrouwen en buurtmoeders ondersteunen kwetsbare kinderen en wijkbewoners
KrijgdeKleertjes	Community van lokale ruilpunten voor off- en online ruilen van kinderkleren en speelgoed
Krimppp	Een (hybride) doe- en ontwikkelcentrum voor biobased materialen
Kunst als Kompas	Kunst als reflectiemiddel voor juridische en maatschappelijke vraagstukken
La La Fete	Circulaire cadeauverpakkingen van stof
Lenteland	Regeneratieve gemeenschapsboerderijen in eigendom van boeren, burgers en investeerders
Lisdodde Deal	Keten: Biobased isolatiemateriaal van boeren, verwerkers, aannemers en woningcorporaties
LOOS Utrecht	Verpakkingsvrije mobiele boodschappenwinkel
Luci & Chris	AI-gedreven oplossingen voor natuurbrandbeheer
Lunch Brunch	Sociale lunchcateraar voor bedrijven en instellingen.
Mayoneur	Plantaardige mayonaise
Mensa Mensa	Betaalbaar en goed voedsel beschikbaar maken voor iedere portemonnee
Mijnbuurtje.nl	Verbindt inwoners, professionals en gemeenten via een digitaal buurtplatform
Moodies	Menstruatie armoede bespreekbaar maken
Mutatie woningen Enerphit	Mutatie woningen van corporaties met biobased materialen
My Green Team	Community platform waar zorgprofessionals samenwerken aan duurzame zorg
Nature Bar	Zeep gemaakt van reststromen
Nimble	Verwaarden van de hele oogst, ook de buitenbeentjes, tot gesneden groenten
No waste Army	Verkoop van houdbare producten van reststromen via abonnement systeem in boxen
NOWOS Batterijzorg	Geeft lithium-ion batterijen een tweede leven in Europese reparatiehubs
Off trend	Jongeren onderzoeken impact van mode-industrie en maken collecties van afgedankte kleding
Omdenken met Wilde Dieren	Educatie en handelingsperspectief voor de complexe relaties tussen mens en wild dier
Online circulair platform voor mkb ondernemers	Platform voor vraag en aanbod van reststromen voor circulair hergebruik
Onmundig	Nederlands design modemerk van composteerbare kleding
Oogst	Winkel om de hoek met vers eten uit de buurt
ORO wolkorrel	Plantenvoeding van de reststroom schapenwol
Petje af	Biedt kwetsbare kinderen wekelijks een lokaal georganiseerd, praktijkgericht programma
Peuken Plukken	Opruimen van sigarettenpeuken
PIXLife Nature Xperience	Circulair gebouwd beleevingscentrum voor natuur met allerlei beleef-activiteiten
Planeet in actie	Speels lesprogramma dat jongeren bewust maakt van duurzaamheid en klimaatverandering
PleegPlantje	Opvangplek voor afgedankte kamerplanten
Praktisch boekje: Turfvrij tuinieren doe je zo	Tips over tuinieren zonder turf
Prefab Isolatie Nederland	Biobased na-isolatie in één dag
RAWMAX	Toekomstgerichte verfpoeders, direct mengbaar met water
Rebeaned	Producten van koffiedik en gerecycled plastic
Reflower	Abonnement op kunstbloemen
Regeneratieve boerderij 't Gagel	Regeneratieve gemeenschapsboerderij
Releaf	100% hernieuwbaar, biobased, circulaire verpakkingsmateriaal
Repair Café Renkum/Heelsum	Samen apparaten repareren
RepareerSimpel	Platform om reparatieservices voor iedereen toegankelijk en betaalbaar te maken
Reusemate.com	Inventariseert slooppanden en levert tweedehands bouwmaterialen aan de bouw
RIFT's Iron Fuel Technology	Een volledig CO ₂ -vrij alternatief voor fossiele brandstoffen door verbranden van ijzerpoeder
Riverfashion	Kleding van gerecyclede petflessen uit rivieren
Roze Bunker frisdranken	Limonades om aan te lengen met fruit van reststromen
SAM Panels	Biobased plaatmateriaal van Nederlandse bodem
Samen Beter Wonen	Platform dat helpt om woningen geschikt te maken voor dubbele bewoning
Samen plantAARDIG eten	Maandelijkse plantaardige aanschuiftafel in de buurt
SeaO2 - Direct Ocean Capture	Grootschalige CO ₂ -verwijdering via de oceaan
Slimme Openbare Ruimte Monitor (SORM)	Mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt onderhouden openbare ruimte
Social Return on (Green) investment	Sociaal groenbedrijf maakt van restmaterialen nieuwe producten voor natuurherstel
Sprior	Boxen om ouders en kinderen samen natuur te laten beleven
Stichting Kolenkitkoks	Helpt vrouwen met afstand tot de arbeidsmarkt op weg naar een eigen onderneming in food
Stichting Rechten van de Natuur	Erkennen van de rechten van natuur
Stichting Turfvrij	Pleit voor bewustwording rond turfvrije tuingrond én een duurzamere tuinbouwsector
Stro inblaasactie - isoleer bewust	Landelijke actie voor dakisolatie met stro in plaats van glaswol, steenwol en pur
Struikroven	Hergebruik van planten bij sloop en renovatie
SunnyRain Wall	Regenwater-opnemende geluidschermen
Sustained Collective	B2B-service voor bedrukte en herbruikbare teamshirts voor eenmalige evenementen
Terug naar het oude Hollandse landschap	Aanleg heggen en hagen voor biodiversiteit
The Conscious Office	Balans, bewustzijn en verbinding terugbrengen in organisaties
The Linen Project	Productieketen voor lokaal linnen in de 21e eeuw
Tof Vuil	Grof vuil krijgt binnen de buurtgemeenschap een nieuwe bestemming
Uitklapbaar en verplaatsbaar zonnestelsysteem	Uitklapbaar en verplaatsbaar zonnestelsysteem met pompen, accu en oplaad en ontladpunten
Van poep naar potentieel:	Luiers circulair in (nieuwbouw)wijken
Vangrailbakken	Opvang van regenwater in de vangrail
Verplaatsbare woningen in plaats van noodopvang	Verplaatsbare woningen voor ontheemden op braakliggend terrein
Versfabriek	Urban farm, voedselproductie in de stad op basis van kringlopen
Verttu vertical green	Plantenwanden voor verticaal beplanten
VindiQu	Digitale rondleidingen voor mensen met een zorgbehoefte
Voedselbos Nieuwe Erven	Voedselbos in woonwijk
Voorzorgcirkels als antwoord op de vergrijzing	Netwerken van 10 tot 15 mensen in een buurt, die elkaar ondersteunen
Vriflex®:	Maakt afvalscheiding makkelijker
Vrolijke Vis Vrijdag	Campagne om vrijdag visvrij te leven
Warm Westerkwartier	Warmtenet volledig in handen van de bewoners van de buurt
Wasbaar Welkom	Normaliseren van wasbare producten
We Share Care verduurzamen van zorg en welzijn	Nedt plek aan mensen die dat nodig hebben
WeAll Nederland	Nederland-breed de welzijnsconomie tastbaar beleven
Week Zonder Afval	Landelijk initiatief ter inspiratie van afvalvrij
Welke klimaatactie past bij jou	Klimaatgesprekken in Het Groene Huis Zaltbommel
Wheelshare	Autodelen met je buurt
Wijkmakerij Dukenburg	Initiatief van inwoners om de wijk mooier, krachtiger en gezelliger te maken
Wildierful	Pesticidevrije bloemen beschikbaar maken
Zeefier	Textielverf gemaakt van zeewier en reststromen.
Zero Waste Cities-certificering	Certificeringsprogramma voor gemeenten om structureel afval te verminderen via preventie
Zero Waste Festival	Festivals voor kennismaken met afvalpreventie en circulaire initiatieven
Zero Waste Wandeltours	Wandeltochten langs winkels waar je afval vermindert en elkaar inspireert
Zet landbouwgrond om in natuur	Bijdrage in biodiversiteitsvergroting
ZOEM.bike - Made in NL!	Maakt elektrische bakfietsen 100% in Nederland

Dankwoord

Dit is de zeventiende editie van het trendrapport van Duurzame Dinsdag. Het is tot stand gekomen door medewerking van een groot aantal mensen met een ruime blik op maatschappelijke en duurzame initiatieven en ondernemingen. Ruim dertig mensen, werkzaam bij verschillende organisaties, hebben ons laten weten welke trends en trendsettende initiatieven zij zien. Een deel daarvan heeft ook meegedaan aan twee trendsessies om de inzichten te bespreken. We willen deze mensen hartelijk danken.

Naam:

André Vegter
Antoine Heideveld
Asceline Groot
Coen Persijn
Corian Hugenholtz
Emma Brouwers
Gijsbert Koren
Henry Mentink
Jelleke de Nooij
Jessica den Outer
Jorien van Lookeren
Jitske Harms
Jurgen van der Heiden
Katja Staring
Maaïke Broekhuis
Maartje Bregman
Martijn Arnoldus
Maurice Bongers
Maurits Groen
Nina Korte
Paul Schenderling
Pieter Rozema
Reindert Augustijn
Renske Visser
Rob van Poelje
Robert Vesseur
Silvia Oostwegel
Teun Schröder
Thijs van Mierlo
Thomas Mattijssen

Organisatie:

Living in New Times
Het Groene Brein
Het Kan Wel
Stichting Doen
Susila Dharma
NVCE
We Are Stewards
Veerhuis Varik
Catalist4change
Stichting rechten van de natuur
Social Enterprise NL
Stichting Doen
Ella Vogelaar Academie
Daily Greenspiration
Stichting Doen
Happy Times Magazine
Social Finance Matters
Cirrus Foundation
MauritsGroen*MGMC
Haagse Hogeschool
Sufficiency
Katalys
Provincie Gelderland
IVN
SDG Nederland
Regeneratiekaart
Social Handprint
Change Inc
LSA Bewoners
Wageningen Research

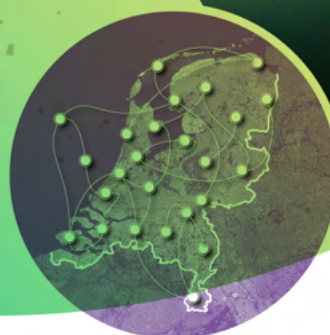
Tekst: Rinske van Noortwijk, Ineke van Zanten (GreenWish)
Vormgeving: Bram van den Berg (Het Groene Brein)
Datum: 2 september 2025
Fotocredit titelblad: Feli Hansen, Guilty Treasures

Partners

duurzame
dinsdag

Drinkable Rivers

De cruciale
verweving tussen
maatschappelijke
initiatieven,
overheden, politiek
en bedrijfsleven

Beweeg mee!